

Література

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ.; Под ред. В.Иноземцева. - М.: Логос, 2005. - 390 с.
2. Гидденс Э. Ускользающий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь / Пер. с англ. М.Коробочкин. - М.: Весь мир, 2004. - 120 с.
3. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитонова. - Екатеринбург: У-Фактория (при участии Гуманитарного ун-та), 2004. - 328 с.
4. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації: Навч. посіб. - Л.: Магнолія, 2007 - 328 с.
5. Куценко О.Д. Суспільство нерівних. Класовий аналіз нерівностей в сучасному суспільстві: спроби західної соціології. - Харків: Вид. Центр Харківського національного університету ім. В.Каразіна, 2000. - 316 с.

Л.М. Завацька

Чернігівський НПУ імені Т. Г. Шевченка

УДК 159.98(075.8)

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК УМОВА СОЦІАЛЬНОГО РУХУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація

У статті розкрито сутність та зміст здійснення профорієнтаційної роботи в закладах освіти з точки зору обґрунтованого підходу до вибору професії а також особистісного розвитку і соціального руху особистості.

Ключові слова: учнівська молодь, професійна орієнтація, вибір професії, особистісний розвиток, соціальний рух.

Аннотация

В статье раскрыты сущность и содержание профориентационной работы в общеобразовательных школах с точки зрения практически обоснованного подхода к выбору профессии а также личностного развития и социального движения личности.

Ключевые слова: ученическая молодёжь, профессиональная ориентация, выбор профессии, личностное развитие, социальное движение.

Anotation

In the article the essence and the contents vocation guidance works in comprehensive schools from the point of view of practically proved approach to a choice of a trade and a personal development and social movement of the person are opened.

Key words: student's youth, vocational counselling, a choice of a trade, personal development, social movement.

Молодь – головна рушійна сила сучасного світу. Вона перебуває в центрі міжнародних, соціальних, економічних і політичних подій. Завдяки високому інтелектуальному потенціалу, мобільності та гнучкості молоді

люди мають можливість впливати на суспільний прогрес, визнаючи майбутнє суспільства, держави та світового співтовариства. Одним із перспективних напрямків залучення молодих людей у суспільні процеси країни є забезпечення їх гідними робочими місцями. Тому правильний, всебічно обґрунтований підхід до вибору професії як для самої людини, так і для всього суспільства є важливою умовою соціального руху особистості. Заняття справою, яка найповніше відповідає інтересам, здібностям, можливостям, нахилам людини і водночас задовольняє потреби суспільства – це один із домінуючих резервів підвищення продуктивності праці.

З одного боку нові професії, що з'явилися у зв'язку з переходом до ринкових умов, не мають ще коренів в професійній культурі нашого суспільства. З іншого боку, відбувається процес руйнування стереотипів традиційних форм професіоналізації, які також змінюються в сучасних умовах. Все це приводить до розгубленості педагогів, шкільних психологів, соціальних педагогів, батьків, які намагаються допомогти учням, що або знаходяться в стані невизначеності, або зробили свій сумнівний і примітивний професійний вибір. Безумовно, адекватність вибору і рівень оволодіння професією впливають на загальну якість життя та поступальний соціальний рух особистості. Тому так важливо зробити правильний вибір.

Зауважимо, що проблема професійної орієнтації та зайнятості молоді впродовж останнього часу виступає предметом актуального вивчення вітчизняними дослідниками (А.Андрющенко, О.Вишняк, Є.Головаха, В.Матусевич). Для розгляду проблеми життєвого самовизначення молоді та профорієнтаційної роботи значимими є дослідження О.Безпалько, Н.Гончарової, А.Капської, О.Карпенко, В.Поліщук.

Метою статті є дослідження особливостей організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю з точки зору визначення перспектив соціального руху особистості.

Чинне місце в профорієнтації старшокласників належить освітньому закладу. Профорієнтаційна робота є природним продовженням всієї

педагогічної роботи з учнями і в якомусь сенсі є її логічним завершенням. Повноцінна допомога школяреві у виборі професії не тільки допомагає йому організувати саму навчальну діяльність (коли він свідомо вивчає шкільні предмети, які можуть йому знадобитися в майбутньому дорослому, трудовому житті), але й привносить елементи спокою у ставлення школяра до свого майбутнього (коли оптимістична життєва і професійна перспектива уберігає підлітка від спокус сьогоденного життя).

У 2009 році 18 загальноосвітніх навчальних закладів м. Чернігова були оснащені програмно-апаратними комплексами "Профорієнтаційний термінал", призначенням яких було допомогти молодим людям усвідомлено вибрати професію. Користуючись інформацією у профорієнтаційному терміналі учні, насамперед, мали на меті ознайомитись із різними професіями, дізнатись про власні професійні нахили та визначитись з професійним вибором. Вчителі ж, перш за все, мали на меті отримати інформацію про навчальні заклади для здобуття учнями подальшої, в тому числі й професійно-технічної, освіти та додаткову інформацію щодо професійної орієнтації учнів. Батьки вирішили скористатись інформацією у профорієнтаційному терміналі в першу чергу, щоб визначитись із професійним вибором своєї дитини, а також щоб отримати інформацію про навчальні заклади та дізнатись про послуги служби зайнятості.

Цілком природно, що серед інформаційних блоків у профорієнтаційному терміналі найбільшу зацікавленість учнів викликав блок „Пізнай себе” (ним скористались 77% юнаків та дівчат), 71% учнів зацікавилися інформацією з блоку "Абетка професій", 65% отримали інформацію, яка зосереджена у блоці „Де отримати професію”. Батьки найактивніше користувались інформацією блоків „Абетка професій” (44%) та „Де отримати професію” (42%). Вчителі для підвищення якості профорієнтаційної роботи серед учнів активно використовували інформацію, зосереджену в блоках „Абетка професій” (35%), „Це цікаво” (35%) та „Де отримати професію” (34%).

При користуванні профорієнтаційним терміналом 87% учнів відзначили, що якщо не вся, то принаймні більшість отриманої за допомогою терміналу інформації виявилась новою, цікавою, пізнавальною та корисною, а 88% вважають, що ця інформація у майбутньому стане їм у нагоді.

Серед вчителів інформацію в переважній більшості пізнавальною, цікавою та корисною вважає 81% опитаних, а за те, що знання та навички, отримані під час користування профорієнтаційним терміналом, знадобляться юнакам та дівчатам у майбутньому, висловились 91% учителів. При цьому 85% батьків відзначили, що профорієнтаційний термінал цілком або частково допоміг їм визначитись з вибором майбутньої професії для їхньої дитини.

Проте наявність в освітньому закладі профорієнтаційного терміналу не дає можливість сформуванню достньо повну картину професійних намірів і життєвих цінностей учнівської молоді, що здатні визначити перспективу соціального руху особистості з точки зору життєвого успіху. Тому нами було проведено дослідження серед старшокласників ЗНЗ № 29 м.Чернігова, метою якого стало виявлення професійних намірів випускників, а також факторів, що впливають на вибір професії. Вибірка склала 60 учнів, серед яких 32 дівчини та 28 хлопців.

В ході дослідження ми спирались на теоретичні положення стосовно критеріїв сформованості готовності до професійного самовизначення старшокласників. Когнітивний критерій - поінформованість учнів про індивідуальні психофізіологічні якості; ступінь ознайомлення зі змістом обраної професійної діяльності; ступінь інформованості про можливості отримання консультації у фахівців профорієнтаторів про шляхи отримання необхідної освіти, місця роботи; ступінь інформованості учнів про загальні та спеціальні професійно важливі якості даної професійної сфери. Мотиваційний - характер мотивації та активності учнів; усвідомлення особистої та суспільної значущості майбутньої професії; зв'язок інтересів з ціннісними орієнтаціями; інтенсивність емоційних переживань, вольових зусиль, уваги. Діяльнісно-практичний - здатність співвіднесення учнями

своїх індивідуальних особливостей і професійних вимог даної професії; володіння основними прийомами роботи. Окрім того ми врахували, що існує прямий зв'язок між критеріями професійної готовності і самоосвітою, самопізнанням та самореалізацією особистості.

В ході дослідження нами проведено опитування старшокласників стосовно їх професійних намірів і життєвих цінностей. Результати свідчать про наступне:

- 70% учнів бажають одержати вищу освіту, 30% - середню спеціальну;
- перевага вибору віддається банківській, фінансовій справі і менеджменту;
- на професійний вибір учнів впливають: думки батьків - 40%; власна думка - 20%; друзі-15%; ЗМІ-15%. На одному з останніх місць знаходиться вплив школи та профорієнтації в ній (10%);
- провідні позиції рейтингу цінностей займають здоров'я, сім'я, любов, друзі. Цікава робота як цінність знаходиться на п'ятому місці;
- в якості найбільш важливих складових успіху учні розглядають освіту, інтелект, силу волі, зв'язки і гроші;
- від майбутньої роботи випускники чекають: заняття цікавою справою, самореалізації, стабільності, що свідчить про потребу в самостійному реальному виборі.

Опитування показало, що професійні плани школярів формуються під впливом багатьох факторів, які можна визначити як об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних відносяться зовнішні по відношенню до особистості фактори: родина, найближче оточення, засоби масової інформації та ряд інших. До суб'єктивних факторів належать - інтереси, схильності особистості, ціннісні орієнтації, здібності, рівень домагань.

Перш за все, встановлено вплив соціального стану батьків на формування професійних планів школярів. Діти батьків, які мають вищу освіту, пов'язують свої плани зі вступом у вищі навчальні заклади, у той час

як діти батьків робітничих професій мають набагато меншу тенденцію щодо здобуття вищої освіти. У сім'ях працівників інтелектуальної сфери отримання вищої освіти стає обов'язковою вимогою і виступає в якості своєрідної самоцілі. Це призводить до жорсткої фіксації мети, що негативно позначається на можливостях соціального руху особистості в разі недосягнення мети.

Істотний вплив на формування професійних планів старшокласників мають і стосунки в сім'ї. Наявність у родині атмосфери співпраці та взаємної підтримки, чіткого розподілу функцій, переважання методів заохочення та переконання підштовхує дитину до закріплення цієї системи відносин і слідування їй у майбутньому житті, в тому числі і при виборі професії. Діти з таких сімей обирають професії, пов'язані з роботою у сфері «людина-людина». Переважання у взаєминах між батьками та дітьми емоційної сторони сприяє профорієнтації дітей у сферу мистецтва. Існування в сім'ї атмосфери відчуження, переважання методів покарання призводять до того, що у своєму подальшому житті дитина прагнучиме уникати контактів з людьми і обиратиме професії з "світу речей". Крім сім'ї, одним з основних соціальних інститутів, що сприяє соціальному руху особистості є школа. У ній формуються інтереси школярів, знання про різні види праці, професійні навички та вміння. Вона дає учням необхідні знання про природу і суспільство. Школа здійснює цілеспрямовану роботу з навчання дітей на основі наявних навчальних планів і програм.

Одним із найбільш потужних суб'єктивних факторів, що визначають вибір професії є інтереси особистості (емоційно забарвлене вибіркоче прагнення до певних предметів і видів діяльності, передбачає активізацію пізнавальної активності людини, бажання більш глибоко, детально і всебічно ознайомитися з обраним видом діяльності). Поняття "інтерес" тісно пов'язано з поняттям "схильності". Відмінність схильностей від інтересів полягає в їх практичній спрямованості. Якщо інтерес представляє собою спрямованість на пізнання якихось явищ, то схильність спрямована на діяльність.

Схильності є реалізацією інтересів в конкретній діяльності. Як динамічну особистісну тенденцію інтерес описується рядом характеристик, врахування яких є важливим при проведенні профконсультаційної роботи: зміст інтересів, широта інтересів, глибина та стійкість інтересу. За результатами проведеного дослідження ми об'єднали респондентів у групи залежно від домінуючих інтересів.

До першої групи увійшли школярі з широким колом активних інтересів, серед яких виділяється центральний інтерес. Вся навчальна і позанавчальна діяльність таких школярів підпорядковується вказаному домінуючому інтересу і носить творчий характер. У другу групу увійшли учні, в яких спостерігається також широке коло різноманітних активних інтересів, але ізольованих один від одного, непостійних. Процес вибору професії у таких школярів характеризується відсутністю власних намірів і залежить від зовнішніх факторів. Школярі третьої групи мають обмежене коло інтересів, пов'язаних з певною областю знань. Інтереси мають середню вираженість, пасивні й не спонукають до пошуків відповідної діяльності. Стійкість прагнення реалізувати інтерес визначається зовнішніми стимулами. Школярі четвертої групи мають вузьке коло інтересів, ізольованих та непов'язаних один з одним. Вираженість інших інтересів слабка. Такі учні захоплюються тільки якимось певним предметом і пов'язують з ним свої професійні плани. П'ята група школярів має інтереси дифузного характеру, що відрізняються пасивністю. Улюбленої справи у таких учнів немає, професійна спрямованість відсутня. Вибір професії цілком залежить від зовнішніх факторів.

Вищий рівень професійного інтересу – власне професійний інтерес. Він характеризується великою інтенсивністю уваги, вольових зусиль та емоційних переживань. На цьому рівні суб'єкт приймає усвідомлене рішення перетворити певну діяльність (хобі) у професійну. Інтереси стають постійними, узагальненими та усвідомленими, вони зв'язуються з іншими ціннісними орієнтаціями особистості.

Професійні наміри на практиці не завжди прямо і безпосередньо витікають з пізнавальних інтересів. У таких випадках спостерігається відсутність зв'язку між інтересами і обґрунтованим самовизначенням. Тут відбувається зміна спрямованості інтересу, коли домінуючий інтерес визначає не вибір професії, а вибір "хобі", якому школярі присвячують свій час. Любов до справи залишається, але професія вибирається інша.

Причинами неузгодженості пізнавальних інтересів і професійних намірів можуть бути:

- а) відсутність інформації про види професійної діяльності, в якій можуть знайти задоволення наявні пізнавальні інтереси;
- б) орієнтація школярів тільки на навчальну діяльність;
- в) необ'єктивне ставлення до одержуваних у школі знань, відрив їх від вирішення практичних проблем.

Одна з головних причин невідповідності професійних планів і пізнавальних інтересів - наявність більш широкої мотиваційної основи вибору професії. Інтереси є часто провідними, але аж ніяк не єдиними мотивами вибору професії. Для встановлення відповідності між інтересами та професійними планами необхідно виявити вплив інших цінностей на вибір професії, визначити місце інтересів у структурі мотивів вибору.

У формуванні професійних планів важливе місце належить також здібностям школярів. Одне з головних завдань профконсультації - виявлення загальних здібностей і прогнозування їх розвитку, визначення їх місця в структурі професійних здібностей.

Процес професіоналізації загальних механізмів здібностей здійснюється під впливом багатьох факторів, серед яких важливу роль відіграють інтереси школярів, їх стійкість і рівень вираженості. Тому для вирішення профконсультаційних завдань необхідно розглядати сукупність впливу інтересів і здібностей на процес формування професійних планів. Розвиток інтересу до певного виду праці, що реалізується в цій же діяльності, протікає успішно, якщо воно підкріплене відповідними здібностями.

Висока успішність діяльності, підкріплена позитивними емоціями, обумовлює і інший вид інтересів і здібностей, коли інтереси виступають як фактор подальшого розвитку і вдосконалення здібностей. У реальній ситуації вибору одним з вирішальних чинників формування професійних планів виступає не об'єктивний рівень вираженості здібностей, а їх самооцінка.

У процесі професійного самовизначення самооцінка відіграє важливу роль у формуванні уявлення про професію і про себе. На формування самооцінки впливає соціальне оточення, в якому знаходиться людина, його успіхи в діяльності. У процесі професійного самовизначення відбувається формування різних образів еталонів самого себе і професійних вимог, які складаються під впливом ідеалів і оцінок батьків, друзів, однолітків, і, нарешті, самої людини.

Самооцінка особистості - це невід'ємна риса рівня домагань, під яким розуміється ступінь труднощів цілей, поставлених особистістю. Рівень домагань може бути середнім, завищеним і заниженим. Завищений рівень домагань виникає внаслідок розбіжностей між завищеною самооцінкою і реальними можливостями. Це призводить до нереалістичних професійних планів, а також формування зарозумілості і некритичного ставлення до себе. Причиною виникнення завищеного рівня домагань часто стають неадекватні оцінки з боку оточуючих, особливо батьків, надмірне заохочення за успіхи в діяльності і т. п. Занижений рівень домагань виникає внаслідок розбіжності між рівнем самооцінки своїх здібностей та їх реальним розвитком. Він формується в результаті частих закріплених у пам'яті невдач. Низький рівень домагань не дає особистості повністю розкритися, реалізувати свої можливості, породжує невпевненість у своїх силах, пасивність, боязкість, тривожність.

Таким чином, проведене нами дослідження організації профорієнтаційної роботи в освітньому закладі, дало можливість з'ясувати спектр існуючих проблем: недостатня поінформованість щодо факторів, які впливають на вибір професії, ігнорування необхідності ведення комплексної

інформаційної роботи не тільки з дітьми, але і з батьками в середніх і старших класах. Усвідомлення представлених проблем дозволить організувати систему професійної орієнтації школи з визначенням пріоритетних напрямів практичної профорієнтаційної діяльності: робота з батьками, підвищення рівня інформування, формування професійної спрямованості учнів у навчально-виховному процесі, що є важливою умовою соціального руху особистості.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник МОН України. – 2003. - №24. – С.3 – 14.
2. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А. Климов – Москва-Воронеж, 1996.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти соціальної роботи з дітьми та молоддю. / А.Й.Капська. - К.: УДЦ ССМ, 2002.
4. Жемера Н. Сутність та особливість процесу професійного самоврядування учнів старших класів / Н.Жемера // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. - №4. – С.26 – 30.

Н.Ф Романова,

Центр здорового способу життя

Державного інституту сімейної та молодіжної політики

УДК 316

НЕГАТИВНІ ЯВИЩА ЯК ФАКТОР ІММОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ

Анотація

У статті аналізуються поняття мобільності та іммобільності. Розкрито взаємозв'язок між поняттями «соціальна іммобільність» та «нездоровий спосіб життя». Проведено аналіз основних негативних явищ, які впливають на соціальну мобільність української молоді та діяльність соціальних інституцій як соціальних ліфтів.

Ключові слова: соціальна мобільність; соціальна іммобільність; нездоровий спосіб життя; негативні явища; соціальні інституції; соціальні ліфти; українська молодь.

Аннотация

В статье анализируются понятия социальной мобильности и иммобильности. Раскрыта взаимосвязь между понятиями «социальная иммобильность» и «нездоровый образ жизни». Предоставлен анализ основных негативных факторов, влияющих на мобильность украинской молодежи, а также описано работу социальных учреждений в качестве социальных лифтов.

Ключевые слова: социальная мобильность, социальная иммобильность, нездоровый образ жизни, негативные факторы, социальные учреждения, социальные лифты, украинская молодежь.